

Εκπαιδευτική
επιστημονική και
πολιτιστική οργάνωση
Ηνωμένων Εθνών

Έδρα ΟΥΝΕΣΚΟ για την Ισότητα και
την Ενδυνάμωση των Φύλων
(Κύπρος)

Πανεπιστήμιο
Κύπρου

Τελική Έκθεση Αποτελεσμάτων

Ερευνητικό Έργο VICTIMS (2009-2011)

“An Indirect Harmful Effect of Violence: Victimizing the Child and Re-victimizing the Woman-Mother Through her Child’s Exposure to Violence Against Herself”
Sensitizing and creating awareness through research-product material, both transnational and differential according to the partner-context.
(Cyprus, Italy, Romania, Slovakia)

Μια έμμεση επιζήμια επίδραση της βίας: Η θυματοποίηση του παιδιού και η επαναθυματοποίηση της γυναίκας-μητέρας μέσω της έκθεσης του παιδιού της στη βία που δέχεται η ίδια.

*Ευαισθητοποιώντας και ενημερώνοντας με βάση υλικά που παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της έρευνας σε τοπικό και υπερεθνικό συγκείμενο
(Κύπρος, Ιταλία, Ρουμανία, Σλοβακία)*

(Funded by EU - Daphne III Programme & the University of Cyprus)
(JLS/2008/DAP3/AG/1157)

■ Η Ταυτότητα του Ερευνητικού Έργου

Το ερευνητικό έργο VICTIMS (VI.C.T.I.MS = **V**ictimizing **C**hildren **T**hrough **I**njuring **M**other**S**), το συντονισμό του οποίου είχε το Πανεπιστήμιο Κύπρου (Συντονίστρια: καθ. Μαίρη Κουτσελίνη), συγχρηματοδοτήθηκε από το ευρωπαϊκό πρόγραμμα DAPHNE III (επιχορηγήσεις 2007-2013) για την περίοδο 2009-2011. Το έργο έχει πραγματοποιηθεί στα πλαίσια των δραστηριοτήτων της έδρας UNESCO του Πανεπιστημίου Κύπρου για την Ισότητα και την Ενδυνάμωση των Φύλων, με τη συμμετοχή ακόμη τριών χωρών – εταίρων (Ιταλίας, Ρουμανίας, και Σλοβακίας) και έχει στα αγγλικά τον εξής τίτλο:

“An Indirect Harmful Effect of Violence: Victimizing the Child and Re-victimizing the Woman-Mother Through her Child’s Exposure to Violence Against Herself”. Sensitizing and creating awareness through research-product material, both transnational and differential according to the partner-context.

■ Περίληψη Έργου

Το ερευνητικό έργο VICTIMS σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε σε τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες, στην Κύπρο, Ιταλία, Ρουμανία και Σλοβακία, με τη συγχρηματοδότηση του ευρωπαϊκού προγράμματος DAPHNE III (επιχορηγήσεις 2007-2013). Το ερευνητικό έργο μελέτησε στις τέσσερις συμμετέχουσες χώρες και σύγκρινε πώς επηρεάζονται τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους και ποια η συμπεριφορά και οι στάσεις τους σε διάφορα περιβάλλοντα, μεταξύ των οποίων και το περιβάλλον του σχολείου.

Ο σκοπός του ερευνητικού έργου VICTIMS ήταν διπλός: Αρχικά να διερευνήσει το θέμα-πρόβλημα της έμμεσης επιζήμιας επίδρασης της βίας κατά των γυναικών μητέρων στα παιδιά τους, όταν αυτά εκτίθενται στην ενδοοικογενειακή βία και το θέμα της ενσυναίσθησης των μητέρων για την έμμεση αυτή επίδραση της βίας στα παιδιά τους. Η έρευνα κάλυψε το κενό της έλλειψης ερευνητικών δεδομένων στο θέμα και της έλλειψης ευαισθητοποίησης και δράσης.

Ο διπλός αυτός σκοπός του έργου επιτεύχθηκε μέσω: α) της συλλογής δεδομένων σε σχέση με την επίγνωση των μητέρων για την έμμεση επιζήμια επίδραση της βίας που δέχονται οι ίδιες στα παιδιά τους, όταν αυτά εκτίθενται σε αυτήν, β) της διερεύνησης της έμμεσης επιζήμιας επίδρασης της βίας αυτής στα παιδιά και της σύγκρισης των αντιλήψεων των παιδιών αυτών για τη βία και για την αυτοεικόνα τους με αυτές παιδιών που δεν έχουν εκτεθεί σε σκληρές βίας κατά της μητέρας τους, γ) της παραγωγής υλικού με βάση τα αποτελέσματα όπως εγχειρίδια με κατευθυντήριες γραμμές (για γονείς, εκπαιδευτικούς και κοινωνικούς λειτουργούς), ενημερωτικό εκπαιδευτικό υλικό, τηλεοπτικό σποτ με κοινωνικό μήνυμα, δ) της συνεχούς διαδικτυακής επικοινωνίας και ενημέρωσης και ε) της πολυεπίπεδης διάχυσης των αποτελεσμάτων του έργου.

Το έργο ήταν καινοτόμο από πλευράς περιεχομένου και ερευνητικής μεθοδολογίας και τα αποτελέσματά του μπορούν να συνεισφέρουν κατά πολύ στις υφιστάμενες πρακτικές και την πολιτική της Ε.Ε. σχετικά με το θέμα της έμμεσης επιζήμιας επίδρασης της βίας

κατά των γυναικών - μητέρων στα παιδιά τους όταν αυτά εκτίθενται ως μάρτυρες σε αυτήν.

▪ **Εταίροι – Συμμετέχοντες στο Έργο**

- ✓ Κύπρος, Πανεπιστήμιο Κύπρου
- ✓ Ιταλία, University of Rome Tre
- ✓ Ρουμανία, University of Oradea
- ✓ Σλοβακία, University of Presov

▪ **Συνεργαζόμενοι Φορείς – Εταίροι στο Έργο**

- ✓ *Κύπρος*
 - Γραφείο Χειρισμού Θεμάτων Βίας στην Οικογένεια, Αρχηγείο Αστυνομίας
 - Σύνδεσμος για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια
 - Παγκύπρια Οργάνωση Ελλήνων Δασκάλων (ΠΟΕΔ)
 - Αρχή Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου
 - Σοσιαλιστική Γυναικεία Κίνηση
 - Ερευνητικό Κέντρο Ισότητας Φύλου (ΕΚΙΦ)
 - Μεσογειακό Ινστιτούτο Σπουδών Φύλου
 - Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου
 - Γραφείο Επιτρόπου Προστασίας Δικαιωμάτων του Παιδιού
 - Γραφείο Επιτρόπου Διοικήσεως
- ✓ *Ρουμανία*
 - School Inspectorate of Bihor County of Romania
 - Police Department of Bihor County of Romania
 - National Association of School Psychologists
- ✓ *Σλοβακία*
 - ASCEND
 - Common Interest Women Association Mymamy

▪ **Ο Σκοπός του Ερευνητικού Έργου**

- α) Να εξετάσει την έμμεση επιζήμια επίδραση της βίας κατά των μητέρων στα παιδιά τους, όταν αυτά γίνονται μάρτυρες της βίας στο οικογενειακό περιβάλλον,
- β) Να διερευνήσει το βαθμό συνειδητοποίησης της επίδρασης αυτής εκ μέρους των μητέρων,
- γ) Να ευαισθητοποιήσει όλους τους φορείς που εμπλέκονται στην ανάπτυξη και στην εκπαίδευση των παιδιών ηλικίας 9-11 με την παραγωγή ενημερωτικού υλικού που θα βασίζεται στα αποτελέσματα της έρευνας.

▪ **Τα Κύρια Ερευνητικά Ερωτήματα του Έργου**

- α) Υπάρχουν διαφορές μεταξύ παιδιών δημοτικού σχολείου τα οποία έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους και άλλων παιδιών που δεν έχουν εκτεθεί σε βία, ως προς τη

συμπεριφορά που υιοθετούν όταν εκτίθενται τα ίδια στη βία και/ή όταν γίνονται μάρτυρες σκηνών βίας; Υιοθετούν βία ή παθητική συμπεριφορά;

β) Υπάρχουν διαφορές μεταξύ παιδιών δημοτικού σχολείου τα οποία έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους και άλλων παιδιών που δεν έχουν εκτεθεί σε βία, ως προς την αυτοεικόνα τους και την αντίληψή τους για τη σχολική τους επίδοση;

γ) Υπάρχουν διαφορές μεταξύ παιδιών δημοτικού σχολείου τα οποία έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους και άλλων παιδιών που δεν έχουν εκτεθεί σε βία, ως προς τις απόψεις που εκφράζουν για τη μητέρα τους ως πρότυπο;

■ Μεθοδολογία

α) Συλλογή και ανάλυση δεδομένων από γραπτές μαρτυρίες που δόθηκαν από γυναίκες και παιδιά, θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

- ✓ Κύπρος: 28 από γυναίκες, 8 από παιδιά
- ✓ Ιταλία: 58 από γυναίκες
- ✓ Ρουμανία: 20 από γυναίκες
- ✓ Σλοβακία: 24 από γυναίκες

β) Συλλογή και ανάλυση δεδομένων από ημιδομημένες συνεντεύξεις με γυναίκες - μητέρες θύματα βίας.

- ✓ Κύπρος: 17 συνεντεύξεις
- ✓ Ιταλία: 30 συνεντεύξεις
- ✓ Ρουμανία: 28 συνεντεύξεις
- ✓ Σλοβακία: 30 συνεντεύξεις

γ) Κατασκευή, πιλοτική εφαρμογή και εξωτερική αξιολόγηση του κύριου ερευνητικού εργαλείου (ερωτηματολόγιο με 14 σενάρια).

- ✓ Κατασκευή εργαλείου: συνεργασία από όλες τις συμμετέχουσες χώρες
- ✓ Πιλοτική εφαρμογή: σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες
- ✓ Εξωτερική αξιολόγηση: σε 805 μαθητές από Ελλάδα και Σλοβενία

δ) Κύρια έρευνα σε κάθε συμμετέχουσα χώρα με χορήγηση 2 δοκιμίων σε δύο ομάδες παιδιών Δ', Ε' και Στ' δημοτικού: α) 40 παιδιά που έχουν εκτεθεί σε βία στο σπίτι και β) 40 παιδιά τυχαία επιλεγμένα.

- ✓ Χορήγηση δοκιμίου για το/τη μαθητή/τρια με 14 σενάρια. Τα σενάρια ανταποκρίνονταν σε όλους τους προκαθορισμένους στόχους της έρευνας και μελετούσαν συγκεκριμένα 6 παραμέτρους:
 - την αντίδραση του παιδιού σε μια κανονική-συνηθισμένη κατάσταση
 - την αντίδραση του παιδιού όταν εκτίθεται άμεσα σε βία
 - την αντίδραση του παιδιού όταν είναι μάρτυρας βίας
 - την αντίληψη του παιδιού για τη μητέρα του ως πρότυπο
 - την αντίληψη του παιδιού για την αυτοεικόνα του
 - την άποψη του παιδιού για τη σχολική του επίδοση
- ✓ Χορήγηση δοκιμίου για το/τη μαθητή/τρια «*Πώς Αντιλαμβάνομαι Τον εαυτό μου*» (Harter, 1985)

- ✓ Χορήγηση δοκιμίου για τον/την εκπαιδευτικό «*Πώς Αντιλαμβάνομαι Τη Συμπεριφορά Του/Της Μαθητή/τριας Μου*» (Harter, 1985)

ε) Ποιοτική και ποσοτική ανάλυση δεδομένων και παρουσίαση αποτελεσμάτων σε κάθε συμμετέχουσα χώρα. Διερεύνηση της επίδρασης της έκθεσης των παιδιών σε βία κατά της μητέρας τους και σύγκριση των αντιλήψεων και της αυτοεικόνας τους με τις αντίστοιχες αντιλήψεις και αυτοεικόνα παιδιών που δεν έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους.

στ) Παραγωγή και διάχυση ενημερωτικού υλικού με σκοπό την ευαισθητοποίηση και την ενημέρωση του κοινού σχετικά με το θέμα της έκθεσης των παιδιών στη βία κατά της μητέρας τους

- ✓ Εγχειρίδια για εκπαιδευτικούς, κοινωνικούς λειτουργούς και γονείς με τίτλο «*Παιδιά μάρτυρες βίας κατά της μητέρας τους. Η αναγνώριση και η αντιμετώπιση των αποτελεσμάτων της θυματοποίησης των παιδιών*» σε πέντε γλώσσες (αγγλικά, ελληνικά, ιταλικά, ρουμάνικα και σλοβάκικα)
- ✓ Ενημερωτικά φυλλάδια για το ερευνητικό έργο VICTIMS
- ✓ Διαφημιστικό κοινωνικό σποτ 19 δευτερολέπτων

▪ **Ανάλυση Δεδομένων της Κύριας Έρευνας**

Για να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα του έργου χρησιμοποιήθηκαν τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές μέθοδοι έρευνας.

Για να μελετηθούν οι διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων παιδιών, χρησιμοποιήθηκαν Independent Sample T-Test και ANOVA παίρνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας αλλά και το φύλο ως ανεξάρτητες μεταβλητές. Για τα δεδομένα που προέκυψαν από τις 13 ανοιχτού τύπου ερωτήσεις του ερωτηματολογίου των σεναρίων, χρησιμοποιήθηκε αρχικά ανάλυση περιεχομένου, ανάλυση λόγου και θεματική ανάλυση, ενώ στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκαν και ποσοτικές μέθοδοι.

Για τα δεδομένα από το ερωτηματολόγιο των σεναρίων, ως εξαρτημένες μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν οι παράμετροι που αναπτύχθηκαν για κάθε ομάδα σεναρίων, ενώ οι μέσοι όροι που υπολογίστηκαν ήταν όλοι μικρότεροι ή ίσοι της μονάδας.

Για τα δεδομένα από το ερωτηματολόγιο της Harter (1985) για το/τη μαθητή/τρια, ως εξαρτημένες μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν οι 6 κλίμακες - επιμέρους τομείς αυτοαντίληψης. Για τα δεδομένα από το ερωτηματολόγιο της Harter (1985) για τον/την εκπαιδευτικό χρησιμοποιήθηκαν οι 5 κλίμακες αξιολόγησης του/της μαθητή/τριας. Οι ερωτήσεις κάθε κλίμακας βαθμολογούνταν με 1, 2, 3 ή 4, με τις υψηλότερες τιμές να αντανakλούν υψηλότερα επίπεδα αυτοεκτίμησης και αξιολόγησης γι' αυτό και οι μέσοι όροι που υπολογίστηκαν ήταν όλοι μικρότεροι ή ίσοι του 4.

■ **Αποτελέσματα Κύριας Έρευνας σε Κάθε Συμμετέχουσα Χώρα**

✓ **Κύπρος**

A) Σχετικά με την αντίδραση του παιδιού σε μια κανονική-συνηθισμένη κατάσταση (π.χ. συμμετοχή σε ομαδικό παιχνίδι), χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, ως προς την υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς ($t=-6.46$, $p=0.000$) και την υιοθέτηση επικοινωνιακής συμπεριφοράς ($t=7.19$, $p=0.000$) σε μια κανονική -συνηθισμένη κατάσταση. Τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους εκφράστηκαν με περισσότερη επιθετικότητα στις απαντήσεις τους (Mean=0.29) από ό,τι τα παιδιά που επιλέγηκαν τυχαία (Mean=0.00). Αντιθέτως, τα παιδιά που δεν είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους μίλησαν για πιο επικοινωνιακούς τρόπους συμπεριφοράς στις απαντήσεις τους (Mean=0.83) σε σχέση με τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους (Mean=0.52). Σχετικά με την υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς δεν βρέθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών ($t=-0.99$, $p=0.322$).

Πίνακας 1. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς αντίδρασή τους σε μια κανονική-συνηθισμένη κατάσταση

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)		
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)	<i>t</i>	<i>p</i>
Υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς	0.29 (0.26)	0.00 (0.05)	-6.46	.000*
Υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς	0.21 (0.20)	0.17 (0.14)	-0.99	.322
Υιοθέτηση επικοινωνιακής συμπεριφοράς	0.52 (0.23)	0.83 (0.14)	7.19	.000*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p<0.05$

B) Σχετικά με την αντίδραση του παιδιού όταν εκτίθεται άμεσα σε βία (π.χ. εμπλοκή σε καυγά), χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2, ως προς την υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς ($t=-4.75$, $p=0.000$) και την υιοθέτηση επικοινωνιακής συμπεριφοράς ($t=4.34$, $p=0.000$).

Πίνακας 2. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς αντίδρασή τους, όταν εκτίθενται άμεσα σε βία

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)		
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)	<i>t</i>	<i>p</i>
Υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς	0.33 (0.29)	0.09 (0.10)	-4.75	.000*
Υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς	0.31 (0.21)	0.35 (0.21)	0.77	.444
Υιοθέτηση επικοινωνιακής συμπεριφοράς	0.40 (0.25)	0.62 (0.21)	4.34	.000*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p<0.05$

Έτσι, τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους εκφράστηκαν με περισσότερη επιθετικότητα στις απαντήσεις τους (Mean=0.33) από ό,τι τα παιδιά που επιλέγηκαν τυχαία (Mean=0.09). Σχετικά με την πιθανή υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς δεν βρέθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών ($t=0.77, p=0.444$).

Γ) Σχετικά με την αντίδραση του παιδιού όταν είναι μάρτυρας βίας (π.χ. βλέπει έναν καυγά), χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, βρήκαμε στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 3, ως προς την υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς ($t=-5.33, p=0.000$), την υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς ($t=-2.08, p=0.41$) και την υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς ($t=5.13, p=0.000$). Τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους εκφράστηκαν με περισσότερη επιθετικότητα στις απαντήσεις τους (Mean=0.26) από ό,τι τα παιδιά που επιλέγηκαν τυχαία (Mean=0.02). Παρόλο που οι μέσοι όροι δεν διέφεραν πολύ μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών ως προς την πιθανή υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς, εντούτοις τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους ήταν αυτά που εκφράστηκαν με περισσότερη ανεκτικότητα στις απαντήσεις τους.

Πίνακας 3. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος ως προς την αντίδρασή τους, όταν είναι μάρτυρες βίας

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>p</i>
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς	0.26 (0.26)	0.02 (0.10)	-5.33	.000*
Υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς	0.12 (0.15)	0.06 (0.11)	-2.08	.041*
Υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς	0.65 (0.29)	0.92 (0.13)	5.13	.000*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Χρησιμοποιώντας, επίσης, ANOVA με ανεξάρτητες μεταβλητές την έκθεση σε βία κατά της μητέρας και το φύλο, βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας, ως προς την υιοθέτηση επιθετικής ($F=4.209, p=0.04$) και εποικοδομητικής ($F=4.780, p=0.03$) συμπεριφοράς. Ωστόσο, το size effect για αυτές τις διαφορές ήταν κάτω από το όριο του 0.06 για μια μέτρια επίδραση, γεγονός που δεν επιτρέπει τον εντοπισμό διαφοράς ή επίδρασης.

Δ) Σχετικά με την αντίληψη του παιδιού για τη μητέρα ως πρότυπο, χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, βρήκαμε στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4, ως προς την αντίληψη της μητέρας ως μη ιδανικού προτύπου ($t=-2.05, p=0.043$). Παρόλο που οι μέσοι όροι δεν διέφεραν πολύ μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών ως προς την αντίληψη της μητέρας ως μη ιδανικού προτύπου, εντούτοις τα παιδιά του δείγματος που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους είναι αυτά που τείνουν να μη θεωρούν τη μητέρα τους ιδανικό πρότυπο σε σχέση με τα παιδιά που δεν έχουν εκτεθεί σε βία.

Πίνακας 4. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος ως προς την αντίληψή τους για τη μητέρα τους ως πρότυπο

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>p</i>
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Μητέρα ως ιδανικό πρότυπο	0.77 (0.28)	0.80 (0.25)	0.42	.671
Μητέρα ως μη ιδανικό πρότυπο	0.10 (0.20)	0.02 (0.11)	-2.05	.043*
Ανάγκη προστασίας της μητέρας	0.11 (0.21)	0.17 (0.24)	1.23	.222

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Ε) Σχετικά με τις απόψεις του παιδιού για την αυτοεικόνα του, χρησιμοποιώντας Independent samples T-test με την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών ως προς τη μεταβλητή της χαμηλής αυτοεικόνας ($t = -3.05$, $p = 0.003$) και τη μεταβλητή της υψηλής αυτοεικόνας ($t = 3.05$, $p = 0.003$), όπως φαίνεται στον Πίνακα 5. Τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους έδειξαν χαμηλότερα επίπεδα αυτοεκτίμησης στις απαντήσεις τους, ενώ τα παιδιά που επιλέγηκαν τυχαία έδειξαν μεγαλύτερο βαθμό αυτοεκτίμησης.

Πίνακας 5. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς τις απόψεις τους για την αυτοεικόνα τους

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>T</i>	<i>P</i>
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Χαμηλή αυτοεικόνα	0.23 (0.25)	0.08 (0.18)	-3.05	.003*
Υψηλή αυτοεικόνα	0.76 (0.25)	0.92 (0.18)	3.05	.003*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Στ) Σχετικά με τις απόψεις του παιδιού για τη σχολική του επίδοση, χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και με την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών εντοπίστηκαν, μόνο, ως προς τη μεταβλητή της χαμηλής σχολικής επίδοσης και σχολικής αποτυχίας ($t = -3.64$, $p = 0.000$), όπως φαίνεται στον Πίνακα 6.

Πίνακας 6. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς τις απόψεις τους για τη σχολική τους επίδοση

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>P</i>
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Άριστη σχολική επίδοση	0.21 (0.26)	0.26 (0.27)	0.85	.397
Πολύ καλή σχολική επίδοση	0.37 (0.25)	0.44 (0.21)	1.32	.190
Καλή σχολική επίδοση	0.46 (0.24)	0.48 (0.22)	0.47	.635
Χαμηλή σχολική επίδοση – αποτυχία	0.12 (0.17)	0.01 (0.05)	-3.64	.000*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους εκφράστηκαν με περισσότερα αισθήματα αποτυχίας στις απαντήσεις τους (Mean=0.12) σε σύγκριση με τα παιδιά που επιλέγηκαν τυχαία (Mean=0.01). Χρησιμοποιώντας, επίσης, ANOVA και λαμβάνοντας ως ανεξάρτητες μεταβλητές την έκθεση σε βία κατά της μητέρας και το φύλο, στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας βρέθηκαν, μόνο, ως προς τη μεταβλητή της καλής σχολικής επίδοσης (F=12.503, p=0.001) με τα κορίτσια να έχουν πιο θετική αντίληψη για τη σχολική τους επίδοση.

Z) Σχετικά με τις απόψεις του παιδιού για τον εαυτό του, όπως εκφράστηκαν στο ερωτηματολόγιο αυτοαξιολόγησης της Harter (1985), τα παιδιά του δείγματος που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους δεν είναι τόσο ευχαριστημένα από τη σχολική τους επίδοση (t=2.75, p=0.007), τη συμπεριφορά τους (t=2.06, p=0.042), αλλά κι από την εξωτερική τους εμφάνιση (t=2.00, p=0.049), όπως φαίνεται στον Πίνακα 7.

Πίνακας 7. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς τις απόψεις τους για τον εαυτό τους στις 6 κλίμακες - επιμέρους τομείς αυτοαντίληψης

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	T	P
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Σχολική επίδοση	2.87 (0.62)	3.25 (0.57)	2.75	.007*
Σχέσεις με συνομήλικους	2.98 (0.74)	3.12 (0.66)	0.86	.390
Αθλητική ικανότητα	2.99 (0.63)	2.97 (0.75)	-0.10	.915
Εξωτερική εμφάνιση	2.87 (0.79)	3.19 (0.61)	2.00	.049*
Συμπεριφορά	2.92 (0.55)	3.20 (0.59)	2.06	.042*
Αυτοεκτίμηση	3.11 (0.69)	3.35 (0.62)	1.58	.117

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

H) Οι εκπαιδευτικοί των παιδιών του δείγματος αξιολόγησαν τα παιδιά που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους με χαμηλότερη σχολική επίδοση (t=3.26, p=0.002), τα παρουσίασαν ως λιγότερο δημοφιλή (t=2.31, p=0.024), ενώ τους έδωσαν χαμηλότερο σκορ σε επίπεδο συμπεριφοράς (t=2.63, p=0.010) σε σύγκριση με τα παιδιά του δείγματος που επιλέγηκαν τυχαία, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 8.

Πίνακας 8. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς την αξιολόγηση του/της εκπαιδευτικού στις 5 κλίμακες - επιμέρους τομείς αξιολόγησης

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	T	P
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Σχολική επίδοση	2.58 (0.92)	3.20 (0.75)	3.26	.002*
Σχέσεις με συνομήλικους	2.76 (0.70)	3.17 (0.84)	2.31	.024*
Αθλητική ικανότητα	2.73 (0.59)	2.92 (0.86)	1.10	.273
Εξωτερική εμφάνιση	3.23 (0.63)	3.46 (0.64)	1.58	.119
Συμπεριφορά	2.87 (0.87)	3.35 (0.77)	2.63	.010*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι, κατά τη διάρκεια της έρευνας που έγινε στην Κύπρο, οι εκπαιδευτικοί δεν ενημερώνονταν για το ποιοι μαθητές είχαν εντοπιστεί με εμπειρίες έκθεσης βίας στο σπίτι, έτσι ώστε να μην είναι προϋποθέσιμα είτε θετικά είτε αρνητικά κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου για κάθε μαθητή/τρια.

✓ Ιταλία

Α) Σχετικά με την αντίδραση του παιδιού σε μια κανονική-συνηθισμένη κατάσταση (π.χ. συμμετοχή σε ομαδικό παιχνίδι), χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 9, ως προς την υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς ($t=2.17$, $p=0.033$) σε μια κανονική - συνηθισμένη κατάσταση. Τα παιδιά που δεν είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους μίλησαν για πιο εποικοδομητικούς τρόπους συμπεριφοράς στις απαντήσεις τους (Mean=0.68) σε σχέση με τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους (Mean=0.56). Σχετικά με την υιοθέτηση ανεκτικής και επιθετικής συμπεριφοράς δεν βρέθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών.

Πίνακας 9. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς αντίδρασή τους σε μια κανονική-συνηθισμένη κατάσταση

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>p</i>
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς	0.28 (0.30)	0.19 (0.24)	-1.42	.160
Υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς	0.18 (0.17)	0.13 (0.14)	-1.43	.155
Υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς	0.56 (0.26)	0.68 (0.24)	2.17	.033*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Β) Σχετικά με την αντίδραση του παιδιού όταν εκτίθεται άμεσα σε βία (π.χ. εμπλοκή σε καυγά), χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 10, ως προς την υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς, την υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς και την υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς.

Πίνακας 10. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς αντίδρασή τους, όταν εκτίθενται άμεσα σε βία

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>p</i>
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς	0.38 (0.27)	0.30 (0.22)	-1.45	.152
Υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς	0.30 (0.20)	0.29 (0.20)	-0.37	.714
Υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς	0.35 (0.21)	0.44 (0.21)	1.96	.054

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Γ) Σχετικά με την αντίδραση του παιδιού όταν είναι μάρτυρας βίας (π.χ. βλέπει έναν καυγά), χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 11, ως προς την υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς, την υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς και την υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς.

Πίνακας 11. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς αντίδρασή τους, όταν είναι μάρτυρες βίας

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	t	p
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς	0.27 (0.22)	0.18 (0.20)	-1.87	.065
Υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς	0.17 (0.25)	0.14 (0.19)	-0.51	.614
Υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς	0.60 (0.31)	0.65 (0.28)	0.82	.414

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Δ) Σχετικά με την αντίληψη του παιδιού για τη μητέρα ως πρότυπο, χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 12, ως προς την αντίληψη της μητέρας ως ιδανικού προτύπου ($t=2.36$, $p=0.021$) και ως προς την ανάγκη προστασίας της μητέρας ($t=-2.69$, $p=0.009$). Τα παιδιά του δείγματος που επιλέγηκαν τυχαία τείνουν να θεωρούν τη μητέρα τους ιδανικό πρότυπο (Mean=0.80) σε σχέση με τα παιδιά που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας (Mean=0.64). Επίσης, στις απαντήσεις των παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους διαφάνηκε πιο έντονα η ανάγκη τους να προστατέψουν τη μητέρα τους (Mean=0.27).

Πίνακας 12. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος ως προς την αντίληψή τους για τη μητέρα τους ως πρότυπο

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	t	p
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Μητέρα ως ιδανικό πρότυπο	0.64 (0.32)	0.80 (0.29)	2.36	.021*
Μητέρα ως μη ιδανικό πρότυπο	0.09 (0.22)	0.07 (0.18)	-0.27	.784
Ανάγκη προστασίας της μητέρας	0.27 (0.28)	0.12 (0.22)	-2.69	.009*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Ε) Σχετικά με τις απόψεις του παιδιού για την αυτοεικόνα του, χρησιμοποιώντας Independent samples T-test με την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, δε βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των παιδιών του δείγματος που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους και των παιδιών του δείγματος που επιλέγηκαν τυχαία.

Πίνακας 13. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς τις απόψεις τους για την αυτοεικόνα τους

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>T</i>	<i>P</i>
	$\bar{X} (SD)$	$\bar{X} (SD)$		
Υψηλή αυτοεικόνα	0.76 (0.23)	0.79 (0.26)	0.614	.541
Χαμηλή αυτοεικόνα	0.24 (0.23)	0.19 (0.25)	-0.940	.350

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Στ) Σχετικά με τις απόψεις του παιδιού για τη σχολική του επίδοση, χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και με την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, δεν εντοπίστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των παιδιών του δείγματος που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους και των παιδιών του δείγματος που επιλέγηκαν τυχαία.

Πίνακας 14. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς τις απόψεις τους για τη σχολική τους επίδοση

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>P</i>
	$\bar{X} (SD)$	$\bar{X} (SD)$		
Άριστη σχολική επίδοση	0.22 (0.30)	0.29 (0.29)	0.99	.323
Πολύ καλή σχολική επίδοση	0.29 (0.24)	0.34 (0.25)	0.91	.362
Καλή σχολική επίδοση	0.51 (0.27)	0.48 (0.23)	-0.62	.539
Χαμηλή σχολική επίδοση – αποτυχία	0.12 (0.18)	0.07 (0.13)	-1.27	.208

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Εντούτοις, με βάση το πώς εκφράστηκαν τα παιδιά στο ερωτηματολόγιο αυτοαξιολόγησης της Harter (1985), τα παιδιά του δείγματος που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους φαίνεται να μην είναι τόσο ευχαριστημένα από τη σχολική τους επίδοση ($t=2.26$, $p=0.027$) σε σύγκριση με τα παιδιά που επιλέγηκαν τυχαία, όπως φαίνεται στον Πίνακα 15.

Πίνακας 15. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς τις απόψεις τους για τον εαυτό τους στις 6 κλίμακες - επιμέρους τομείς αυτοαντίληψης

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>T</i>	<i>P</i>
	$\bar{X} (SD)$	$\bar{X} (SD)$		
Σχολική επίδοση	2.57 (0.50)	2.87 (0.66)	2.26	.027*
Σχέσεις με συνομήλικους	2.74 (0.57)	2.92 (0.65)	1.29	.202
Αθλητική ικανότητα	2.77 (0.48)	2.68 (0.56)	-0.75	.457
Εξωτερική εμφάνιση	2.80 (0.72)	2.85 (0.84)	0.28	.776
Συμπεριφορά	2.65 (0.58)	2.70 (0.62)	0.34	.733
Αυτοεκτίμηση	3.02 (0.54)	3.09 (0.65)	0.59	.555

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Ζ) Σχετικά με τις απόψεις του παιδιού για τον εαυτό του ως προς τις υπόλοιπες ψυχομετρικές κλίμακες του ερωτηματολογίου αυτοαξιολόγησης της Harter (1985), δεν

εντοπίστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των παιδιών του δείγματος που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους και των παιδιών του δείγματος που επιλέγησαν τυχαία, όπως φαίνεται στον Πίνακα 15.

Η) Οι εκπαιδευτικοί των παιδιών του δείγματος αξιολόγησαν τα παιδιά που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους με χαμηλότερη σχολική επίδοση ($t=2.96$, $p=0.004$), τα παρουσίασαν ως λιγότερο δημοφιλή ($t=4.03$, $p=0.000$), ενώ τους έδωσαν χαμηλότερο σκορ σε επίπεδο συμπεριφοράς ($t=3.41$, $p=0.001$) αλλά και σε επίπεδο αθλητικών δεξιοτήτων ($t=3.88$, $p=0.000$) σε σύγκριση με τα παιδιά του δείγματος που επιλέγησαν τυχαία, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 16.

Πίνακας 16. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς την αξιολόγηση του/της εκπαιδευτικού στις 5 κλίμακες - επιμέρους τομείς αξιολόγησης

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	T	P
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Σχολική επίδοση	2.28 (0.89)	2.90 (0.96)	2.96	.004*
Σχέσεις με συνομήλικους	2.58 (0.90)	3.32 (0.71)	4.03	.000*
Αθλητική ικανότητα	2.50 (0.78)	3.08 (0.53)	3.88	.000*
Εξωτερική εμφάνιση	3.09 (0.77)	3.27 (0.70)	1.11	.270
Συμπεριφορά	2.52 (1.07)	3.27 (0.87)	3.41	.001*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p<0.05$

✓ Ρουμανία

Α) Σχετικά με την αντίδραση του παιδιού σε μια κανονική-συνηθισμένη κατάσταση (π.χ. συμμετοχή σε ομαδικό παιχνίδι), χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 17, ως προς την υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς ($t=-2.11$, $p=0.037$) και την υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς ($t=2.60$, $p=0.011$) σε μια κανονική - συνηθισμένη κατάσταση.

Πίνακας 17. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς αντίδρασή τους σε μια κανονική-συνηθισμένη κατάσταση

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	T	p
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς	0.20 (0.18)	0.11 (0.17)	-2.11	.037*
Υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς	0.17 (0.19)	0.11 (0.15)	-1.51	.135
Υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς	0.65 (0.26)	0.78 (0.21)	2.60	.011*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p<0.05$

Έτσι, τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους εκφράστηκαν με περισσότερη επιθετικότητα στις απαντήσεις τους (Mean=0.20) από ό,τι τα παιδιά που

επιλέγηκαν τυχαία (Mean=0.11). Αντιθέτως, τα παιδιά που δεν είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους μίλησαν για πιο εποικοδομητικούς τρόπους συμπεριφοράς στις απαντήσεις τους (Mean=0.78) σε σχέση με τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους (Mean=0.65). Σχετικά με την υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς δεν βρέθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών ($t=-1.51$, $p=0.135$).

Β) Σχετικά με την αντίδραση του παιδιού όταν εκτίθεται άμεσα σε βία (π.χ. εμπλοκή σε καυγά), χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, δε βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 18, ως προς την υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφορά, την υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς και την υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς.

Πίνακας 18. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς αντίδρασή τους, όταν εκτίθενται άμεσα σε βία

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>p</i>
	$\bar{X}(SD)$	$\bar{X}(SD)$		
Υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς	0.17 (0.20)	0.13 (0.18)	-9.44	.348
Υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς	0.43 (0.21)	0.39 (0.20)	-8.13	.419
Υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς	0.43 (0.23)	0.52 (0.25)	1.78	.079

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p<0.05$

Γ) Σχετικά με την αντίδραση του παιδιού όταν είναι μάρτυρας βίας (π.χ. βλέπει έναν καυγά), χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 19, ως προς την υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς ($t=-2.43$, $p=0.017$) και την υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς ($t=2.12$, $p=0.037$). Τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους εκφράστηκαν με περισσότερη ανεκτικότητα στις απαντήσεις τους (Mean=0.19) από ό,τι τα παιδιά που επιλέγηκαν τυχαία (Mean=0.10). Αντιθέτως, τα παιδιά που δεν είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους μίλησαν για πιο εποικοδομητικούς τρόπους συμπεριφοράς στις απαντήσεις τους (Mean=0.79) σε σχέση με τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους (Mean=0.69). Σχετικά με την υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς όταν το παιδί είναι μάρτυρας βίας δεν βρέθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών ($t=0.71$, $p=0.482$).

Πίνακας 19. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς αντίδρασή τους, όταν είναι μάρτυρες βίας

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>p</i>
	$\bar{X}(SD)$	$\bar{X}(SD)$		
Υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς	0.10 (0.15)	0.12 (0.16)	0.71	.482
Υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς	0.19 (0.19)	0.10 (0.14)	-2.43	.017*
Υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς	0.69 (0.24)	0.79 (0.19)	2.12	.037*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p<0.05$

Δ) Σχετικά με την αντίληψη του παιδιού για τη μητέρα ως πρότυπο, χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, δεν προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των παιδιών του δείγματος που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους και των παιδιών του δείγματος που επιλέγηκαν τυχαία.

Πίνακας 20. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος ως προς την αντίληψή τους για τη μητέρα τους ως πρότυπο

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>p</i>
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Μητέρα ως ιδανικό πρότυπο	0.73 (0.29)	0.78 (0.27)	0.76	.451
Μητέρα ως μη ιδανικό πρότυπο	0.06 (0.19)	0.00 (0.00)	-1.95	.054
Ανάγκη προστασίας της μητέρας	0.21 (0.27)	0.22 (0.27)	0.20	.844

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Ε) Σχετικά με τις απόψεις του παιδιού για την αυτοεικόνα του, χρησιμοποιώντας Independent samples T-test με την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των παιδιών του δείγματος που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους και των παιδιών του δείγματος που επιλέγηκαν τυχαία, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 21.

Πίνακας 21. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς τις απόψεις τους για την αυτοεικόνα τους

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>T</i>	<i>P</i>
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Υψηλή αυτοεικόνα	0.71 (0.28)	0.78 (0.23)	1.272	.207
Χαμηλή αυτοεικόνα	0.28 (0.28)	0.22 (0.23)	-1.122	.265

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

ΣΤ) Σχετικά με τις απόψεις του παιδιού για τη σχολική του επίδοση, χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και με την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, δεν εντοπίστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των παιδιών του δείγματος που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους και των παιδιών του δείγματος που επιλέγηκαν τυχαία, όπως φαίνεται κι από τον Πίνακα 22.

Πίνακας 22. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς τις απόψεις τους για τη σχολική τους επίδοση

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>P</i>
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Άριστη σχολική επίδοση	0.22 (0.31)	0.33 (0.32)	1.70	.092
Πολύ καλή σχολική επίδοση	0.31 (0.22)	0.38 (0.25)	1.49	.140
Καλή σχολική επίδοση	0.52 (0.23)	0.44 (0.26)	-1.47	.539
Χαμηλή σχολική επίδοση – αποτυχία	0.11 (0.15)	0.05 (0.15)	-1.58	.208

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Z) Σχετικά με τις απόψεις του παιδιού για τον εαυτό του ως προς τις 6 ψυχομετρικές κλίμακες του ερωτηματολογίου αυτοαξιολόγησης της Harter (1985), δεν εντοπίστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των παιδιών του δείγματος που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους και των παιδιών του δείγματος που επιλέγησαν τυχαία.

Πίνακας 23. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς τις απόψεις τους για τον εαυτό τους στις 6 κλίμακες - επιμέρους τομείς αυτοαντίληψης

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	T	P
	$\bar{X}(SD)$	$\bar{X}(SD)$		
Σχολική επίδοση	2.34 (0.39)	2.41 (0.41)	0.72	.474
Σχέσεις με συνομήλικους	2.29 (0.51)	2.29 (0.47)	-0.04	.971
Αθλητική ικανότητα	2.32 (0.36)	2.46 (0.43)	1.53	.129
Εξωτερική εμφάνιση	2.40 (0.42)	2.51 (0.33)	1.38	.171
Συμπεριφορά	2.25 (0.41)	2.24 (0.37)	-0.09	.926
Αυτοεκτίμηση	2.29 (0.52)	2.34 (0.30)	0.63	.530

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

H) Οι εκπαιδευτικοί των παιδιών του δείγματος αξιολόγησαν τα παιδιά που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους με χαμηλότερη σχολική επίδοση ($t=2.39$, $p=0.019$), αλλά τα παρουσίασαν ως πιο δημοφιλή ($t=-2.90$, $p=0.005$) και με καλύτερο επίπεδο συμπεριφοράς ($t=-5.27$, $p=0.000$) σε σύγκριση με τα παιδιά του δείγματος που επιλέγησαν τυχαία, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 24. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι, κατά τη διάρκεια της έρευνας που έγινε στη Ρουμανία, οι εκπαιδευτικοί ήταν ενήμεροι για το ποιοι μαθητές είχαν εντοπιστεί με εμπειρίες έκθεσης βίας στο σπίτι και άρα πιθανόν να επηρεάστηκαν κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου για κάθε μαθητή/τρια.

Πίνακας 24. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς την αξιολόγηση του/της εκπαιδευτικού στις 5 κλίμακες - επιμέρους τομείς αξιολόγησης

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	T	P
	$\bar{X}(SD)$	$\bar{X}(SD)$		
Σχολική επίδοση	2.45 (0.40)	2.65 (0.38)	2.39	.019*
Σχέσεις με συνομήλικους	2.60 (0.39)	2.34 (0.43)	-2.90	.005*
Αθλητική ικανότητα	2.33 (0.34)	2.30 (0.37)	-0.40	.687
Εξωτερική εμφάνιση	2.23 (0.28)	2.12 (0.24)	-1.93	.056
Συμπεριφορά	3.00 (0.62)	2.37 (0.48)	-5.27	.000*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

✓ Σλοβακία

A) Σχετικά με την αντίδραση του παιδιού σε μια κανονική-συνηθισμένη κατάσταση (π.χ. συμμετοχή σε ομαδικό παιχνίδι), χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, προέκυψαν

στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 25, ως προς την υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς ($t=-2.93$, $p=0.004$) και την υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς ($t=2.46$, $p=0.016$) σε μια κανονική - συνηθισμένη κατάσταση. Τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους εκφράστηκαν με περισσότερη ανεκτικότητα στις απαντήσεις τους ($Mean=0.24$) από ό,τι τα παιδιά που επιλέγηκαν τυχαία ($Mean=0.13$). Αντιθέτως, τα παιδιά που δεν είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους μίλησαν για πιο εποικοδομητικούς τρόπους συμπεριφοράς στις απαντήσεις τους ($Mean=0.76$) σε σχέση με τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους ($Mean=0.64$). Σχετικά με την υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς δεν βρέθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών ($t=-0.42$, $p=0.674$). Εντούτοις, συγκρίνοντας τις απόψεις αγοριών και κοριτσιών της ομάδας παιδιών του δείγματος που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους, τα αγόρια φαίνεται να είναι πιο επιθετικά.

Πίνακας 25. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς αντίδρασή τους σε μια κανονική-συνηθισμένη κατάσταση

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>p</i>
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς	0.12 (0.17)	0.11 (0.16)	-0.42	.674
Υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς	0.24 (0.20)	0.13 (0.13)	-2.93	.004*
Υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς	0.64 (0.25)	0.76 (0.20)	2.46	.016*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p<0.05$

Β) Σχετικά με την αντίδραση του παιδιού όταν εκτίθεται άμεσα σε βία (π.χ. εμπλοκή σε καυγά), χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, δεν προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 26, ως προς την υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς, την υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς και την υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς.

Πίνακας 26. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς αντίδρασή τους, όταν εκτίθενται άμεσα σε βία

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>p</i>
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς	0.15 (0.17)	0.14 (0.14)	-0.15	.878
Υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς	0.39 (0.23)	0.37 (0.16)	-0.44	.663
Υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς	0.46 (0.22)	0.52 (0.19)	1.29	.201

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p<0.05$

Χρησιμοποιώντας, επίσης, ANOVA με ανεξάρτητες μεταβλητές την έκθεση σε βία κατά της μητέρας και το φύλο, βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας, ως προς την υιοθέτηση

επιθετικής συμπεριφοράς ($F=4.005$, $p=0.049$). Ωστόσο, το size effect για αυτές τις διαφορές ήταν κάτω από το όριο του 0.06 για μια μέτρια επίδραση, γεγονός που δεν επιτρέπει τον εντοπισμό διαφοράς ή επίδρασης. Στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας βρέθηκαν και ως προς την υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς ($F=5.840$, $p=0.018$) με τα κορίτσια να επιλέγουν πιο εποικοδομητικές συμπεριφορές όταν εκτίθενται άμεσα σε βία.

Γ) Σχετικά με την αντίδραση του παιδιού όταν είναι μάρτυρας βίας (π.χ. βλέπει έναν καυγά), χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, δεν προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 27, ως προς την υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς, την υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς και την υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς.

Πίνακας 27. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς αντίδρασή τους, όταν είναι μάρτυρες βίας

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>p</i>
	\bar{X} (SD)	\bar{X} (SD)		
Υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς	0.13 (0.14)	0.12 (0.17)	-0.28	.781
Υιοθέτηση ανεκτικής συμπεριφοράς	0.19 (0.15)	0.16 (0.15)	-0.73	.466
Υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς	0.67 (0.19)	0.72 (0.21)	1.10	.273

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Χρησιμοποιώντας, επίσης, ANOVA με ανεξάρτητες μεταβλητές την έκθεση σε βία κατά της μητέρας και το φύλο, βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας, ως προς την υιοθέτηση επιθετικής συμπεριφοράς ($F=11.461$, $p=0.001$) όταν είναι μάρτυρες βίας με τα αγόρια να εκφράζονται με εντονότερο θυμό και επιθετικότητα στις απαντήσεις τους. Στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας βρέθηκαν και ως προς την υιοθέτηση εποικοδομητικής συμπεριφοράς ($F=7.134$, $p=0.009$) με τα κορίτσια να επιλέγουν πιο εποικοδομητικές συμπεριφορές όταν είναι μάρτυρες βίας.

Δ) Σχετικά με την αντίληψη του παιδιού για τη μητέρα ως πρότυπο, χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και λαμβάνοντας την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 28, ως προς την ανάγκη προστασίας της μητέρας ($t=-2.10$, $p=0.039$). Στις απαντήσεις τους, τα παιδιά του δείγματος που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους εξέφρασαν πιο έντονα την ανάγκη τους να προστατέψουν τη μητέρα τους (Mean=0.17) σε σχέση με τα παιδιά του δείγματος που επιλέγησαν τυχαία.

Πίνακας 28. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος ως προς την αντίληψή τους για τη μητέρα τους ως πρότυπο

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>p</i>
	$\bar{X} (SD)$	$\bar{X} (SD)$		
Μητέρα ως ιδανικό πρότυπο	0.71 (0.32)	0.80 (0.29)	1.27	.206
Μητέρα ως μη ιδανικό πρότυπο	0.11 (0.24)	0.12 (0.25)	0.23	.819
Ανάγκη προστασίας της μητέρας	0.17 (0.24)	0.07 (0.18)	-2.10	.039*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Ε) Σχετικά με τις απόψεις του παιδιού για την αυτοεικόνα του, χρησιμοποιώντας Independent samples T-test με την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των 2 ομάδων παιδιών ως προς τη μεταβλητή της χαμηλής αυτοεικόνας ($t = -2.516$, $p = 0.014$) και τη μεταβλητή της υψηλής αυτοεικόνας ($t = 2.850$, $p = 0.006$), όπως φαίνεται στον Πίνακα 29. Τα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους έδειξαν χαμηλότερα επίπεδα αυτοεκτίμησης στις απαντήσεις τους, ενώ τα παιδιά που επιλέγησαν τυχαία έδειξαν μεγαλύτερο βαθμό αυτοεκτίμησης.

Πίνακας 29. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς τις απόψεις τους για την αυτοεικόνα τους

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>T</i>	<i>P</i>
	$\bar{X} (SD)$	$\bar{X} (SD)$		
Υψηλή αυτοεικόνα	0.67 (0.27)	0.83 (0.25)	2.850	.006*
Χαμηλή αυτοεικόνα	0.32 (0.28)	0.17 (0.25)	-2.516	.014*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

ΣΤ) Σχετικά με τις απόψεις του παιδιού για τη σχολική του επίδοση, χρησιμοποιώντας Independent samples T-test και με την έκθεση σε βία κατά της μητέρας ως ανεξάρτητη μεταβλητή, δεν προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των παιδιών του δείγματος που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους και των παιδιών του δείγματος που επιλέγησαν τυχαία, όπως φαίνεται κι από τον Πίνακα 30.

Πίνακας 30. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς τις απόψεις τους για τη σχολική τους επίδοση

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	<i>t</i>	<i>P</i>
	$\bar{X} (SD)$	$\bar{X} (SD)$		
Αριστη σχολική επίδοση	0.18 (0.27)	0.23 (0.26)	0.835	.406
Πολύ καλή σχολική επίδοση	0.31 (0.24)	0.32 (0.21)	0.366	.715
Καλή σχολική επίδοση	0.52 (0.25)	0.51 (0.22)	-0.096	.924
Χαμηλή σχολική επίδοση – αποτυχία	0.11 (0.18)	0.08 (0.16)	-0.913	.364

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p < 0.05$

Z) Σχετικά με τις απόψεις του παιδιού για τον εαυτό του, όπως εκφράστηκαν στο ερωτηματολόγιο αυτοαξιολόγησης της Harter (1985), τα παιδιά του δείγματος που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους δεν είναι τόσο ευχαριστημένα από τη σχολική τους επίδοση ($t=3.652$, $p=0.000$), αισθάνονται λιγότερο κοινωνικά αποδεκτά και δημοφιλή ($t=3.823$, $p=0.000$), ενώ έχουν και χαμηλή αυτοεκτίμηση και δεν είναι ευχαριστημένα με τον τρόπο που ζουν ($t=2.462$, $p=0.016$), όπως φαίνεται στον Πίνακα 31.

Πίνακας 31. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς τις απόψεις τους για τον εαυτό τους στις 6 κλίμακες - επιμέρους τομείς αυτοαντίληψης

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	T	P
	$\bar{X}(SD)$	$\bar{X}(SD)$		
Σχολική επίδοση	2.49 (0.55)	2.93 (0.51)	3.652	.000*
Σχέσεις με συνομήλικους	2.55 (0.43)	2.96 (0.53)	3.823	.000*
Αθλητική ικανότητα	2.59 (0.50)	2.68 (0.53)	0.784	.436
Εξωτερική εμφάνιση	2.91 (0.65)	3.09 (0.60)	1.283	.203
Συμπεριφορά	2.67 (0.50)	2.74 (0.54)	0.540	.591
Αυτοεκτίμηση	2.85 (0.49)	3.13 (0.50)	2.462	.016*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p<0.05$

H) Οι εκπαιδευτικοί των παιδιών του δείγματος αξιολόγησαν τα παιδιά που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους με χαμηλότερη σχολική επίδοση ($t=5.227$, $p=0.000$), τα παρουσίασαν ως λιγότερο δημοφιλή ($t=5.011$, $p=0.000$) και λιγότερο ευπαρουσίαστα ($t=3.654$, $p=0.000$), ενώ τους έδωσαν χαμηλότερο σκορ σε επίπεδο αθλητικών δεξιοτήτων ($t=2.632$, $p=0.010$) και συμπεριφοράς ($t=4.452$, $p=0.000$) σε σύγκριση με τα παιδιά του δείγματος που επιλέγηκαν τυχαία, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 32.

Πίνακας 32. Σύγκριση παιδιών που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας και παιδιών τυχαίου δείγματος, ως προς την αξιολόγηση του/της εκπαιδευτικού στις 5 κλίμακες - επιμέρους τομείς αξιολόγησης

	Παιδιά που εκτεθεί σε βία (N=40)	Τυχαίο δείγμα παιδιών (N=40)	T	P
	$\bar{X}(SD)$	$\bar{X}(SD)$		
Σχολική επίδοση	2.47 (0.82)	3.39 (0.71)	5.227	.000*
Σχέσεις με συνομήλικους	2.63 (0.83)	3.50 (0.71)	5.011	.000*
Αθλητική ικανότητα	2.66 (0.81)	3.13 (0.78)	2.632	.010*
Εξωτερική εμφάνιση	3.05 (0.86)	3.71 (0.72)	3.654	.000*
Συμπεριφορά	2.52 (1.00)	3.45 (0.80)	4.452	.000*

* Δηλώνει στατιστική σημαντικότητα, $p<0.05$

■ Γενικά Αποτελέσματα του Έργου

Στην **Κύπρο** συγκεκριμένα φάνηκε ότι τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν να υιοθετούν επιθετική συμπεριφορά σε τρεις περιπτώσεις, σε μια κανονική συνηθισμένη κατάσταση (π.χ. συμμετοχή σε ομαδικό παιχνίδι), όταν εκτίθενται σε βία (π.χ. εμπλοκή σε καυγά) και όταν γίνονται μάρτυρες σκηνών βίας (π.χ. βλέπουν έναν καυγά). Όταν μάλιστα τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας γίνονται μάρτυρες σκηνών βίας, τείνουν να είναι επίσης και ανεκτικά σε αντίθεση με τα παιδιά που δεν έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους, τα οποία τείνουν και στις τρεις περιπτώσεις να επιλέγουν πιο εποικοδομητικούς τρόπους συμπεριφοράς. Η διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων παιδιών ως προς την υιοθέτηση πιο εποικοδομητικών τρόπων συμπεριφοράς φάνηκε και στην **Ιταλία**, μόνο όμως στην περίπτωση μιας κανονικής συνηθισμένης κατάστασης. Αντιθέτως, στη **Ρουμανία** τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν να υιοθετούν επιθετική συμπεριφορά σε μια κανονική συνηθισμένη κατάσταση (π.χ. συμμετοχή σε ομαδικό παιχνίδι), ενώ όταν γίνονται μάρτυρες σκηνών βίας (π.χ. βλέπουν έναν καυγά) τείνουν να είναι πιο ανεκτικά. Τέλος, στη **Σλοβακία** τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν να υιοθετούν πιο ανεκτικές συμπεριφορές σε μια κανονική συνηθισμένη κατάσταση, ενώ δεν εντοπίστηκαν διαφορές στις άλλες δύο περιπτώσεις.

Σχετικά με την αντίληψη του παιδιού για τη μητέρα ως πρότυπο, στην **Κύπρο** ιδιαίτερα φάνηκε ότι τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν να θεωρούν τη μητέρα τους ως μη ιδανικό πρότυπο σε σχέση με τα παιδιά που δεν έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους. Στην **Ιταλία**, δε, φάνηκε ότι τα παιδιά που επιλέγηκαν τυχαία τείνουν να θεωρούν τη μητέρα τους ιδανικό πρότυπο, ενώ τα παιδιά που εκτίθενται σε βία τείνουν να νιώθουν ότι πρέπει να προστατέψουν τη μητέρα τους. Η ανάγκη των παιδιών που εκτίθενται σε βία να προστατέψουν τη μητέρα τους φάνηκε και στην **Σλοβακία**, ενώ στη **Ρουμανία** δεν εντοπίστηκαν διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων παιδιών ως προς την αντίληψή τους για τη μητέρα τους ως πρότυπο.

Στην **Κύπρο** επίσης τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν να έχουν χαμηλότερα επίπεδα αυτοεκτίμησης και αυτοεικόνας, καθώς αισθάνονται λιγότερο δημοφιλή από άλλα παιδιά της ηλικίας τους. Ακόμη, τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν να μην είναι ευχαριστημένα από τη συμπεριφορά τους και την εξωτερική τους εμφάνιση, ενώ τα παιδιά που δεν έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν να έχουν γενικά υψηλότερα επίπεδα αυτοεικόνας. Στην **Ιταλία** και στη **Ρουμανία** δεν εντοπίστηκαν τέτοιες διαφορές, ενώ στη **Σλοβακία** τα αποτελέσματα ήταν ίδια με αυτά της Κύπρου.

Σχετικά με τις απόψεις των παιδιού για την σχολική τους επίδοση, στην **Κύπρο** συγκεκριμένα φάνηκε ότι τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους έχουν την τάση να μην είναι ευχαριστημένα από τη σχολική τους επίδοση αξιολογώντας τους εαυτούς τους ως αποτυχημένους. Αντιθέτως, τα παιδιά που δεν έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν να θεωρούν ότι τα πηγαίνουν πολύ καλά στο σχολείο αξιολογώντας τους εαυτούς τους με υψηλά σκορ στην παράμετρο της σχολικής επίδοσης.

Το ίδιο αποτέλεσμα προέκυψε και στην **Ιταλία** καθώς τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν να μην είναι ευχαριστημένα από τη σχολική τους επίδοση. Στη **Ρουμανία** δεν εντοπίστηκαν τέτοιες διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων παιδιών, ενώ στη **Σλοβακία** επίσης τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν να μην είναι ευχαριστημένα από τη σχολική τους επίδοση.

Τέλος, στην **Κύπρο** οι εκπαιδευτικοί αξιολόγησαν τα παιδιά που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους με χαμηλότερη σχολική επίδοση, τα παρουσίασαν ως λιγότερο δημοφιλή, ενώ τους έδωσαν χαμηλότερο σκορ σε επίπεδο συμπεριφοράς σε σύγκριση με τα παιδιά του δείγματος που επιλέγηκαν τυχαία. Στην **Ιταλία**, εκτός από τα χαμηλά σκορ σε αυτούς τους τομείς, οι εκπαιδευτικοί αξιολόγησαν τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους και ως λιγότερο ικανά σε επίπεδο αθλητικών δεξιοτήτων. Αντιθέτως, στη **Ρουμανία**, ενώ οι εκπαιδευτικοί αξιολόγησαν τα παιδιά που έχουν εκτεθεί σε βία κατά της μητέρας τους με χαμηλότερη σχολική επίδοση, εντούτοις τα παρουσίασαν ως πιο δημοφιλή και με καλύτερο επίπεδο συμπεριφοράς σε σύγκριση με τα παιδιά που επιλέγηκαν τυχαία. Στη **Σλοβακία**, οι εκπαιδευτικοί δεν έδωσαν στα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους υψηλό σκορ σε κανένα από τους επιμέρους τομείς αξιολόγησης, καθώς τα παρουσίασαν ως λιγότερο καλούς μαθητές, λιγότερο δημοφιλή και λιγότερο ευπαρουσίαστα, ενώ τους έδωσαν χαμηλότερο σκορ σε επίπεδο αθλητικών δεξιοτήτων και συμπεριφοράς σε σύγκριση με τα παιδιά που επιλέγηκαν τυχαία.

Λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα του έργου σε κάθε συμμετέχουσα χώρα, τα γενικά αποτελέσματα του ερευνητικού έργου VICTIMS σε όλες τις χώρες είναι τα ακόλουθα: α) Τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν να επιλέγουν επιθετική συμπεριφορά, τόσο όταν εκτίθενται σε βία (π.χ. εμπλοκή σε καυγά), όσο και όταν γίνονται μάρτυρες σκηνών βίας (π.χ. βλέπουν έναν καυγά). Τα αγόρια είναι αυτά που τείνουν να είναι περισσότερο επιθετικά και να εξωτερικεύουν με πιο έντονο τρόπο συναισθήματα θυμού, β) Τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν επίσης να επιδεικνύουν περισσότερη ανεκτικότητα και να επιλέγουν πιο παθητικές συμπεριφορές σε καθημερινές καταστάσεις (π.χ. συμμετοχή σε παιχνίδι), αλλά και όταν γίνονται μάρτυρες σκηνών βίας (π.χ. βλέπουν έναν καυγά). Τα κορίτσια είναι αυτά που τείνουν να υιοθετούν πιο ανεκτικές συμπεριφορές και να μην εξωτερικεύουν τα συναισθήματά τους, γ) Τα παιδιά που εκτίθενται σε βία σε βάρος της μητέρας τους τείνουν να έχουν χαμηλότερα επίπεδα αυτοεκτίμησης και αυτοεικόνας. Αισθάνονται λιγότερο αποδεκτά από τους συνομηλικούς τους και λιγότερο δημοφιλή ανάμεσα στους σημαντικούς άλλους – δασκάλους, συμμαθητές, φίλους, δ) Τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν να μην είναι ευχαριστημένα με τον τρόπο που ζουν, ε) Τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους τείνουν να πιστεύουν ότι δεν έχουν και τόσο καλή σχολική επίδοση. Τείνουν να πιστεύουν ότι έχουν φτωχή επίδοση στο σχολείο και αξιολογούν τους εαυτούς τους ως αποτυχημένους, και στ) Οι εκπαιδευτικοί αξιολογούν τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους με χαμηλότερη σχολική επίδοση, ενώ τείνουν να τα παρουσιάζουν ως λιγότερο δημοφιλή και με όχι τόσο καλή συμπεριφορά. Η κρίση βέβαια των εκπαιδευτικών επηρεάζεται κάθε φορά από το κατά πόσο γνωρίζουν ότι τα παιδιά έχουν εμπειρίες βίας στο σπίτι ή όχι.

▪ Περισσότερες Πληροφορίες

Περισσότερες πληροφορίες για το έργο, την παρουσίαση των αποτελεσμάτων και το ενημερωτικό υλικό που έχει παραχθεί στα πλαίσια του έργου, μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα www.ucy.ac.cy/victims.

▪ Επιλεγμένες Δημοσιεύσεις στα Πλαίσια του Έργου

Koutselini, M., & Valanidou, Fl. (2014). Children living with violence against their mothers: The side-effects on their behavior, self-image and school performance. *Pedagogy, Culture and Society*, 22(2), 213-231.

Koutselini, M., & Valanidou, Fl. (2013). Discourses emerging from the experiences of the women mothers victims of violence. In Gl. Bonder, & B. Gael McSheewney (Eds.), *Gender Perspectives in Case Studies Across Continents* (pp. 29-41). Global Network of UNESCO Chairs on Gender. (access the document here: <http://goo.gl/31btQ>)

Koutselini, M., & Valanidou, Fl. (2013). Women mothers victims of violence: Narrations on the effects upon children if exposed. In M. Papastephanou (Ed.), *Proceedings of the 13th International Conference of ISSEI "The Ethical Challenge of Multidisciplinarity: Reconciling the Three Narratives, Art, Science, and Philosophy"* (access here: <http://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/6212>)

Κουτσελίνη, Μ., & Βαλανίδου Φλ. (2013). 'Παιδιά που ζούνε με τη βία': Επιδράσεις στη συμπεριφορά και στις απόψεις τους για την αυτοεικόνα και τη σχολική τους επίδοση. Στο Χρ. Θεοφιλίδης, Α. Μιχαηλίδου, Π. Περισιάνης, & Σ. Φωτίου (Επιμ.), *Τιμητικός Τόμος Κωνσταντίνου Παπαναστασίου* (σσ. 319-340). Λευκωσία: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Πανεπιστήμιο Κύπρου και Εκπαιδευτικός Όμιλος Κύπρου.

Koutselini, M., & Valanidou, Fl. (2012). Children living with violence: Identifying the effects on their behaviour and their views about their own self-image and school performance. In P. Cunningham, & N. Fretwell (Eds.), *Creating Communities: Local, National and Global. Proceedings of the Fourteenth Conference of the Children's Identity and Citizenship in Europe Erasmus Academic Network* (pp. 650-662). CiCe.

Koutselini, M., & Valanidou, Fl. (2011). Woman's attitude as a victim of violence: Extending or narrowing the gender gap? In M. Koutselini & S. Agathangelou (Eds.), *Proceedings of the International Conference "Mapping the Gender Equality: Research and practices – The national and International Perspective"* (pp. 29 – 44). Nicosia, Cyprus: University of Cyprus, UNESCO Chair in Gender Equality and Women's Empowerment.

Chistolini, S. (2011). The indirect harmful effect of violence as an unforgettable experience in the child's and woman-mother's life: a qualitative research in progress in Italy. In M. Koutselini & S. Agathangelou (Eds.), *Proceedings of the International Conference "Mapping the Gender Equality: Research and practices – The national and International Perspective"* (pp. 59 – 69). Nicosia, Cyprus: University of Cyprus, UNESCO Chair in Gender Equality and Women's Empowerment.

Secui, M., Danciu, M., Halmajan, A., Decsei-Radu, A., Bora, C., & Roman, D. (2012). Women victims of domestic violence: mothering experience. In M. Koutselini & L. Neophytou (Eds.), *Proceedings of the International Conference "Human Rights and Violent Behaviour: The Social and Educational Perspective"* (pp. 83 – 94). Nicosia, Cyprus: University of Cyprus, UNESCO Chair in Gender Equality and Women's Empowerment.

Kovalčíková, I., Mikulášková, G, Karkošková, S., Fuchová, K., & Babinčák P. (2012). Can a victimized child be resilient? In M. Koutselini & L. Neophytou (Eds.), *Proceedings of the International*

Conference “Human Rights and Violent Behaviour: The Social and Educational Perspective” (pp. 63 – 82). Nicosia, Cyprus: University of Cyprus, UNESCO Chair in Gender Equality and Women’s Empowerment.